

Samenvatting

De beleidsverkenning inzake de inrichting van het stelsel van rechtspraak richt zich onder meer op de relatieve competentie van de rechtbanken. In verband daarmee is er behoefte aan meer inzicht in het fenomeen 'forumshopping'. In Nederland is daarover echter nog weinig bekend.

Partijen die een geschil hebben beschikken over forumkeuzemogelijkheden als zij voor een juridische procedure kunnen kiezen uit verschillende gerechten of uit verschillende bevoegde kamers binnen hetzelfde gerecht. Indien zij hun forumkeuze aanwenden als onderdeel van hun strategie in hun rechtsstrijd, is sprake van forumshopping.

Een verschijnsel dat met forumshopping kan samenhangen, is 'judgeshopping'. Partijen die de voorkeur geven aan een bepaalde individuele rechter of die juist willen vermijden, kunnen pogingen doen om hun zaak bij die rechter te krijgen (of juist niet).

In Nederland beschermt de wetgever bepaalde belangen van partijen door middel van competentieregels. In principe kan een partij zich slechts tot één (kamer van een) gerecht wenden. In de praktijk beschikken partijen soms echter over verschillende keuzemogelijkheden. Bij *strafzaken* bijvoorbeeld kan het OM soms kiezen tussen de politierechter of de meervoudige strafkamer door middel van de hoogte van de eis, of tussen het gerecht in de woonomgeving verdachte of plaats delict. In dat geval komt dus één partij autonoom tot een forumkeuze. Voor *civiele vorderingen* kunnen partijen in de regel alleen gezamenlijk een forum kiezen. Bij die zaken is elk gerecht competent als partijen hun keuze voor dat gerecht in een forumkeuzebeding hebben vastgelegd. Overigens is het bij civiele zaken wél mogelijk voor een eiser om zelf door middel van de hoogte van zijn eis te bepalen of zijn zaak bij de sector kanton of bij de sector civiel van de rechtbank komt.

Doelstelling van het onderzoek en onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is meer inzicht te krijgen in het fenomeen forumshopping. De volgende vragen staan daarbij centraal.

1 Welke strategische overwegingen van partijen spelen een rol bij hun forumkeuze? Forumkeuze kan worden beschouwd als onderdeel van de processtrategie van partijen. Daarom is het van belang te weten welke (proces)strategische overwegingen van partijen een rol spelen bij hun forumkeuze. Daarbij kan het gaan om veronderstelde kwaliteitsverschillen tussen gerechten en rechters, veronderstelde verschillen in wacht- en doorlooptijden, in eerdere uitspraken, etc. Dergelijke overwegingen spelen uiteraard alleen een rol bij de forumkeuze indien

de partijen (of hun advocaten) een beeld hebben van die verschillen en zij daar belang aan hechten. Hun beeld behoeft overigens niet overeen te komen met de werkelijkheid.

2 Wat zijn de voor- en nadelen van forumshopping?

Forumshopping kan voor- en nadelen hebben, zowel van uit het perspectief van partijen als van uit het perspectief van rechtbanken en de overheid. Met inzicht in de voor- en nadelen van forumshopping kan de vraag of forumshopping door partijen moet worden ontmoedigd of juist moet worden bevorderd beter worden beantwoord.

Onderzoeksmethode

Er is een literatuurscan verricht van vooral Engelstalige literatuur. Daarin is alleen informatie aangetroffen over Amerikaans onderzoek naar forumshopping bij civiele zaken, waarbij partijen kunnen kiezen tussen een state court of een federaal gerecht.

Resultaten van het literatuuronderzoek

Strategische overwegingen van partijen bij hun forumkeuze

Uit het Amerikaanse onderzoek naar civiele zaken blijkt dat zwaarwegende factoren bij de forumkeuze van partijen (en hun advocaten) kunnen zijn: de mate waarin zij de gerechten kennen, de mogelijkheid om zaken te voegen en (veronderstelde) verschillen tussen de gerechten. Daarbij gaat het onder meer om (veronderstelde) verschillen in de kwaliteit van de rechters, de kosten, de procedures, wacht- en doorlooptijden, mogelijkheden om de wederpartij te hinderen en de verwachte uitkomst van de zaak.

Het gewicht van strategische overwegingen hangt vervolgens samen met bepaalde kenmerken van partijen, zoals hun ervaring met procederen en de middelen waarover zij beschikken. Bij de forumkeuze van onervaren partijen met beperkte middelen ('one-shotters/have-nots') zijn de door hen verwachte kosten en hoogte van de door de rechter toe te kennen vergoeding zwaarwegende factoren. Bij partijen die regelmatig procederen en over ruimere middelen beschikken ('repeat-players/haves') daarentegen weegt de mogelijke precedentwerking dikwijls zwaarder.

Ook kenmerken van advocaten kunnen van invloed zijn op het gewicht van strategische overwegingen. Advocaten met een plaatselijk gerichte praktijk van wie cliëntèle en andere zakelijke contacten zich overwegend beperken tot een bepaalde regio, hechten veelal meer waarde aan hun bekendheid met het gerecht dan aan de kwaliteit van de rechters. Bij advocaten die minder aan één regio zijn gebonden, lijkt het omgekeerde het geval. Als verschillen in wacht- en doorlooptijden een rol spelen bij de forumkeuze, kiezen de meeste partijen/advocaten voor het gerecht waar die het kortst zijn. Vooral advocaten met een eenmanspraktijk geven echter veelal juist de voorkeur aan het gerecht met langere wacht- en doorlooptijden, omdat zij met die keuze meer ruimte krijgen om hun eigen werk te plannen.

Voor- en nadelen van forumshopping

Als bezwaren tegen forumshopping worden genoemd dat het:

- één van de partijen (de eiser) ten onrechte kan bevoordelen;

- de kosten van de rechtspleging verhoogt als niet voor het dichtstbijzijnde of het meest voor de zaak toegeruste gerecht wordt gekozen, terwijl een dergelijk gerecht soms eerst ook nog moet vaststellen of het competent is.

Voorstanders van forumshopping voeren als argumenten aan dat:

- partijen in een gerechtelijke procedure toch al vaak in een ongelijke positie verkeren en dat gedaagden bovendien, als een zaak die niet bij het meest voor de hand liggende gerecht is aangebracht, daartegen in verweer kunnen gaan;
- forumshopping juist kostenbesparend kan werken, omdat het tot meer competitie tussen gerechten en daardoor tot een meer efficiënte werkwijze en betere rechtsbescherming kan leiden. Dat laatste kan tot gevolg hebben dat het aantal zaken afneemt.
- Forumshopping een stimulans kan zijn tot harmonisatie van de rechtspraak.

Wat zeggen de onderzoeksresultaten voor Nederland?

Er zijn aanzienlijke verschillen tussen Amerikaans en Nederlands recht en rechtscultuur. Niettemin zijn er nauwelijks redenen te bedenken waarom de strategische overwegingen van Nederlandse partijen wezenlijk anders van karakter zouden zijn dan die van Amerikaanse partijen. Daarom kunnen de Amerikaanse onderzoeksresultaten relevant zijn voor Nederland.

Uit diverse Nederlandse onderzoeken, die overigens niet specifiek op forumshopping waren gericht, valt op te maken dat ook in ons land strategische overwegingen als verschillen in procedures, de geografische afstand, bekendheid met het gerecht, informatie over en kwaliteit van de rechters een rol kunnen spelen bij de forumkeuze van partijen.

Hoewel de Amerikaanse onderzoeken zich tot civiele zaken beperkten, spelen vergelijkbare overwegingen, zoals wacht- en doorlooptijden, de mogelijkheid om zaken te voegen en de verwachte uitkomst, waarschijnlijk ook een rol bij de forumkeuze van partijen die kunnen kiezen tussen de bestuursrechter en de civiele rechter en bij die van officieren van justitie.

Het kan wél verschil uitmaken of één partij autonoom tot de forumkeuze komt, zoals de officier van justitie bij strafzaken, of dat beide partijen het er samen over eens moeten zijn, zoals veelal bij civiele zaken het geval is. Het is echter onbekend of daarnaar onderzoek is verricht.

Uit de literatuur is niet eenduidig op te maken of forumshopping overwegend gunstige dan wel ongunstige gevolgen heeft voor de kwaliteit van de Nederlandse rechtspleging. Niettemin lijkt de kans reëel dat forumshopping de volgende nadelen met zich meebrengt:

- de werklast van de afzonderlijke gerechten wordt minder voorspelbaar;
- de eisende partij wordt bevoordeeld doordat hij kan kiezen waar hij zijn zaak aanbrengt; dat zou ertoe kunnen leiden dat de gedaagde zich minder vaak verweert en het aantal verstekvonnissen toeneemt;
- judgeshopping vaker voorkomt.

Om hierover meer duidelijkheid te verkrijgen zou nader onderzoek moeten worden verricht naar de aard en de frequentie van forumshopping in Nederland, welke factoren daarbij een rol spelen en wat de gevolgen zijn.